

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Kaán Károly: Az Alföld problémája. Dunántúl Egyetemi Nyomdája. Pécs, 1929. 116 lap.

A szerzőnek két évvel ezelőtt „A Magyar Alföld” címmel megjelent munkája nyer ez újabb kötetével kiegészülést. Míg első könyve az állapotok kritikai rajzába ágyazott gazdaságpolitikát adott, ebben inkább az első könyv nyomán támadt sokirányú visszhangot igyekszik a szerző — minden polemiát kerülve — elintézni s egyben az Alföld kifejlesztésének néhány kérdését megvilágítani. Szerencsés kézzel Széchenyihez nyúl vissza az író, annak a Tiszavölgy rendezésére vonatkozó, ma már feledésbe merült gondolatait idézi és használja itt-ott vezérfonalul. Széchenyi világosan látta, hogy az ármentesítés keveset ér az úthálózat, csatornázás, öntözőberendezések, tervszerű telepítés és a nép kiművelése nélkül. A szerves, tervszerű munka azonban az Alföldön elmaradt, lett helyette szíkes sivatag, mamutfalvak, sínylődő tanyavilág, rossz utak, primitív gazdálkodás, analfabetizmus és a szövetkezés és egészséges terméértékesítés hiányában krónikus inség és kivándorlás.

Az Alföld öntözését már száz évvel ezelőtt sürgette egy szegedi mérnök: Vedres László. 1848-ban Széchenyi hívására a velencei Palleano Péter mérnök utazza be az Alföldet s az öntözőművek létesítését reális tervnek nyilvánítja. A nagy aszály évében, 1863-ban Lónyay Menyhért sürgeti az öntöző munkálatokat, de az ármentesítés mégis e nélkül hajtattott végre. Olaszország példája mutatja, hogy csak nagy állami munkálat vezethet eredményre, amely nem kamatbiztosítást, hanem gazdasági és szociális eredményt akar. — Meggyőzően fejtegeti a szerző az erdősítés, a szélfogó és homokkötő fasorok és bokrok ültetésének szükségét s a talajjavítás feltételeit. Itt a kultuskormánytól várja a példaadást, mert ez rendelkezik a kormányzati ágak között a legkiterjedtebb földbirtokkal az Alföldön (közalapítványi birtokok). Az útügy, a közlekedésügy komplexumában az alföldi nagy (normális vágánytávolságú) vasúthálózat tervszerű kiépítését kívánja s óva int a gazdaságilag hátrányos (áruátrakás!) kisvasút építésétől.

Rámutat arra a végtelenül szomorú szociális képre, amely az Alföld népes, de a tönk szélére jutott rétegeinek: a földmunkásoknak és a gazdasági munkásoknak vígasztalan helyzetében évről-évre mind sötétebben rajzolódik elénk. Orvoslást csak nagykonceptójú, részleteiben is jól kidolgozott s a szakminiszterek féltékenységét kizáró egységes kormányzati munkától vár a szerző. Az a néhány gondolat, amelyet a program elvi alapjához nyújtani kíván, első sorban a tanyai település korrektívumainak törvényes biztosítására, különösen pedig a községgé alakulás akadályainak elhárítására vonatkozik.

Szombatfalvy György.

Kiss Lajos: *Földművelés a rétközön*. A Debreceni Tisza István Tud. Társaság kiadványai V. kötet, 20. füzet. Szerk. dr. Milleker Rezső.

Néprajzi irodalmunkban nagyon kevés az olyan leírás, ami népünknek jelenlegi *főfoglalkozásával*, a *földműveléssel* s általában a gazdasággal is kimerítőbben foglalkozik. Tárgyi ethnographusaink leginkább az építkezésre, viseletre, népművészetre fordítottak gondot, a foglalkozások közül pedig főként a halászatot és pásztoréletet ismertették s a nép életének leírása így nagyon hézagos maradt. Talán ez is hozzájárult ahhoz a sok hibás jellemzéshez, melyek a magyar népnek főként külföldi leírásaiban a magyarságot úgy tüntetik fel, mint leginkább pásztorkodással foglalkozó népet.

Annál öröndetesebb, hogy újabban sűrűbben látunk leírásokat, melyek a magyarság mezőgazdálkodását ismertetik. Győrffy István az Alföldi takarás és nyomtatás c. dolgozatával indította meg ezeket a tanulmányokat és nyomában már is több ethnográfusunk megfigyelte és leírta a magyar népi gazdálkodásra vonatkozó tapasztalatait (Turi Mészáros és Nyárádi Mihály). Ámbár ezek némi tekintetben ismétlik Győrffy megfigyeléseit, ami a takarás és nyomtatás tárgykörét csaknem kimerítik, mégis maradnak olyan tájszokások, melyek a magasabb nézőpontból szemlélő kutatóra nézve igen értékesek lesznek. Ezért nagyra becsüljük azt a munkát, melyben Kiss Lajos a Rétköz földművelését olyan kimerítő alapossággal és a nép nyelvével adott közvetlen éleslátású jellemzéssel ismerteti. Nemcsak a jeles gyűjtő igazságos munkáját látjuk ebben, de a nép lelkét ismerő kutatónak mélyen látó szeme olyan részleteket tár fel, melyek meglepő különlegességükkel hatnak az érdeklődőre.

A Rétköz mezőgazdaságának a bevezetésben adott történeti jellemzése, melyben a rétközi magyar szólás-mondások és versecskék élénken szövődnek, nagyon szemléltetően mutatja be, hogy a földművelés itt igen új keletű foglalkozás, mert hiszen a nagy vizek miatt még *fű nőtt a kemence fenekén* is s ha volt is termény, abban a tengeri volt a fő kenyérpótló a sok csik és hal mellé. Érdekes ritka terményekről is olvashatunk, amilyen a *vótér*, melynek Bátky adta magyarázatát a francia epotreból és a *himár*, aminek azonban sem botanikai, sem ethimológiai meghatározását nem látjuk.

A földművelés, úgy látszik, a szomszédos nyírségi területekről lassanként átvett módokat tartotta fenn a Rétközön. S az új módokat az árvizek szabályozásával és belvizek rendezésével hamarosan nagy úrráslal vette át a Rétköz vízi életét élő embere. Talán ennek tulajdonítható, hogy az egy, két, három, sőt négy nyomásos rendszer olyan vegyesen található ezen az aránylag kis területen.

Nemcsak tárgyi ethnográfiai, de gazdaságtörténeti szempontból is igen értékes mintát adott Kiss Lajos ezzel a dolgozatával is. Utmutató ez arra, hogy a helyes indukeió útján haladva népünk közvetlen megfigyelése s az ő szájáról vett becses adatok milyen jó eredményre vezetnek elévülhetetlen és semmivel sem pótolható értékeket adva a tudománynak.

Ébner Sándor.